

پژوهشکده پولی و بانکی
بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

(۱۵۵)

بررسی دلایل سوءاستفاده و سوءکاربرد چک در نظام بانکداری ایران

مجریان طرح:

دکتر علی حسن زاده

دکتر علی ارشدی

سرشناسه	: حسن‌زاده، علی، ۱۳۴۶ -
عنوان قراردادی	: ایران- قوانین و احکام.
عنوان و پدیدآور	: بررسی دلایل سوء استفاده و سوء کاربرد چک در نظام بانکداری ایران/ مجریان طرح علی حسن‌زاده، علی ارشدی .
مشخصات نشر	: تهران: پژوهشکده پولی و بانکی، ۱۳۸۵ .
مشخصات ظاهری	: ض. ۱۹۱ ص: جنول، نمودار.
فروست	: پژوهشکده پولی و بانکی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران؛ ۱۵۵
شابک	: 964-8257-40-X
یادداشت	: فیبا
یادداشت	: پشت جلد به انگلیسی: Abuse and misapplication of cheque in Iranian banking system
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۱۹۱؛ همچنین به صورت زیرنویس.
موضوع	: چک - - ایران.
موضوع	: اسناد قابل انتقال - - مطالعات تطبیقی.
موضوع	: چک - - قوانین و مقررات - - ایران.
شناسه افزوده	: ارشدی، علی، ۱۳۵۰ -
شناسه افزوده	: پژوهشکده پولی و بانکی.
ردمبندی کنگره	: ۴ ب ۵ ج ۱۶۹۱ HG
ردمبندی دیوبی	: ۲۳۲/۷۶۹۵۵
شماره کتابخانه ملی	: ۸۵۴۲۶۵۳ م

ISBN:964-8257-40-X

شابک: X-۴۰-۸۲۵۷-۹۶۴

نام کتاب: بررسی دلایل سوءاستفاده و سوءکاربرد چک در نظام بانکداری ایران
 مجری: پژوهشکده پولی و بانکی - بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران
 کارفرما: بانک توسعه صادرات ایران
 مدیران پروژه: دکتر علی حسن‌زاده - دکتر علی ارشدی
 همکاران اصلی: ناصر حکیمی، یزدان نقدی، خشایار سیدشکری، سیده‌سارا فخرایی
 ناشر: پژوهشکده پولی و بانکی - بانک مرکزی ج.ا.ا.
 نوبت چاپ: اول
 تاریخ انتشار: زمستان ۱۳۸۵
 تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه
 قطع: وزیری
 نشانی: تهران، خیابان پاسداران، ضرابخانه، نگارستان هفتم (شهید بهرام جعفری)، پلاک ۱
 کد پستی: ۱۶۶۱۹
 تلفن: ۲۲۸۵۵۶۰۷-۲۲۸۵۵۶۰۸
 فاکس: ۲۲۸۵۰۴۵۷
 پست الکترونیکی: E-mail: LIB @ MBRA-CBI.org

(کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است)

فهرست مطالب

<u>صفحه</u>	<u>عنوان</u>
ص	پیشگفتار
۱	فصل اول: ابزارهای پرداخت در نظام‌های بانکی
۱	۱-۱- مقدمه
۴	۱-۲- نقش و تأثیر توسعه ابزارهای پرداخت در بهبود کارکرد بازارهای مالی
۴	۱-۲-۱- از دیدگاه افزایش کارایی
۶	۱-۲-۲- از دیدگاه هزینه‌های مالی
۶	۱-۲-۳- از دیدگاه ضریب نفوذپذیری بازارهای مالی
۸	۱-۳- روند پیدایش و تحول ابزارهای پرداخت در بازارهای مالی
۸	۱-۳-۱- مقدمه
۸	۱-۳-۲- دوره نقدینگی (پول فلزی و اسکناس)
۹	۱-۳-۳- نظام‌های پرداخت اعتباری کاغذی
۲۵	۱-۴- ساختار ترکیب ابزارهای پرداخت در کشورهای پیشرفته
۲۵	۱-۴-۱- مقدمه
۲۵	۱-۴-۲- ایالات متحده آمریکا
۲۸	۱-۴-۳- ژاپن
۳۱	۱-۴-۴- انگلستان
۳۳	۱-۴-۵- آلمان
۳۶	۱-۴-۶- فرانسه
۳۸	۱-۴-۷- کانادا
۴۱	۱-۴-۸- سوئیس
۴۳	۱-۴-۹- سوئد

۴۵	۱-۵- ساختار و ترکیب ابزارهای پرداخت در کشورهای در حال توسعه
۴۵	۱-۵-۱- هنگ کنگ
۴۸	۱-۵-۲- سنگاپور
۵۰	۱-۵-۳- ترکیه
۵۲	۱-۵-۴- عربستان سعودی
۵۵	۱-۶- نتیجه‌گیری کلی بررسی کشورها
۵۷	ضمیمه (۱): ضوابط صدور کارت پرداخت
۵۹	ضمیمه (۲): ضوابط صدور کارت بانک ویژه
۶۳	فصل دوم: جایگاه چک در نظام بانکی کشور
۶۳	۲-۱- مقدمه
۶۴	۲-۲- جایگاه حقوقی و قانونی چک در کشور
۶۵	۲-۳- تعریف حقوقی چک
۶۵	۲-۴- انواع چک
۶۶	۲-۵- جایگاه اقتصادی چک در کشور
۷۰	۲-۶- بررسی عملکرد و جایگاه چک در نظام پولی کشور
۷۲	۲-۷- جایگاه چک از دیدگاه بانک‌های تجاری
۷۲	۲-۸- امضاء صادرکننده چک
۷۳	۲-۹- جرایم مرتبط با صدور و کاربری چک
۷۷	فصل سوم: بررسی موارد و علل سوءاستفاده از چک
۷۷	۳-۱- مقدمه
۷۹	۳-۲- مواردی از قانون چک، به همراه آخرین اصلاحات ایجاد شده در آن
۸۳	۳-۲-۱- مواردی از آیین‌نامه تعیین ضوابط و مقررات مربوط به محرومیت اشخاص از افتتاح حساب جاری و چگونگی استعمال بانک‌ها - مصوب ۱۳۷۳/۸/۲۵ هیئت وزیران - به همراه اصلاحات بعدی

- ۳-۲- راه‌های وصول چک بر اساس قانون جدید چک و مقایسه آن با روش‌های دیگر ۸۵
- ۳-۳-۱- تکالیف بانک نسبت به چک، برای کاهش موارد سوءاستفاده از چک ۸۶
- ۳-۴- سوءاستفاده از چک ۸۹
- ۳-۴-۱- انواع سوءاستفاده از چک ۸۹
- ۳-۴-۲- چک کشیدن از حساب‌های بسته ۹۳
- ۳-۴-۳- پول‌سازی با چک ۹۳
- ۳-۵- علایم چک‌های جعلی ۹۴
- ۳-۶- هشدارهای جعل چک برای مصرف‌کنندگان ۹۵
- ۳-۷- هشدارهای جعل چک برای مؤسسات تجاری ۹۷
- ۳-۸- نکات مهم در سوءاستفاده از چک مؤسسات تجاری ۹۷
- ۳-۸-۱- سیاست‌های ارتباط کارکنان ۹۹
- ۳-۸-۲- نکاتی برای مشخص شدن چک جعلی یا تقلبی ۱۰۰
- ۳-۹- دلایل سوءاستفاده از چک ۱۰۱
- ۳-۱۰- قانون چک در آمریکا ۱۰۳
- ۳-۱۱- بررسی وضعیت چک در آمریکا ۱۰۶
- ۳-۱۱-۱- تعریف حساب جاری و انواع آن در آمریکا ۱۰۷
- ۳-۱۱-۲- انواع چک‌های مورد استفاده در آمریکا ۱۰۷
- ۳-۱۱-۳- چگونگی برگشت یک چک در آمریکا ۱۰۹
- ۳-۱۱-۴- دستور عدم پرداخت وجه چک ۱۰۹
- ۳-۱۱-۵- شیوه برخورد بانک‌ها با مشکلات چک ۱۱۰
- ۳-۱۱-۶- چگونگی کاهش ریسک‌های مربوط به چک ۱۱۱
- ۳-۱۲- واقعیت‌های چک در آمریکا و مقایسه آن با ایران ۱۱۲
- ۳-۱۳- تجزیه و تحلیل چک و دلایل سوءاستفاده از آن در نظام بانکی ایران ۱۱۶
- ۳-۱۳-۱- نقصان قانونی و حقوقی ۱۱۸
- ۳-۱۳-۲- عدم توسعه کافی سیستم‌های مبتنی بر فناوری ۱۲۰

اطلاعات و ارتباطات

- ۱۲۱ ۳-۱۳-۳- ضعف در کنترل‌های داخلی
- ۱۲۲ ۳-۱۳-۴- نقصان در دستورالعمل‌های فعلی پردازش چک
- ۱۲۲ ۳-۱۴- مقایسه قوانین صدور چک در کشورهای مختلف
- ۱۲۵ ۳-۱۵- ارزیابی سیستم‌های چک سنتی و چک الکترونیکی (با توجه به موارد قانون چک و کاستی‌های آن)
- ۱۲۷ ۳-۱۶- نتیجه‌گیری
- ۱۲۹ **فصل چهارم: بررسی موارد و علل سوءکاربرد چک**
- ۱۲۹ ۴-۱- مقدمه
- ۱۳۰ ۴-۲- انواع سوءکاربرد چک
- ۱۳۰ ۴-۲-۱- استفاده از چک به عنوان ابزار پرداخت‌های آتی
- ۱۳۲ ۴-۲-۲- استفاده از چک به عنوان ابزار تضمین
- ۱۳۳ ۴-۳- دلایل سوءکاربرد چک
- ۱۳۴ ۴-۳-۱- عدم توسعه یا وجود محدودیت
- ۱۳۹ ۴-۴- استحکام جایگاه قانونی چک در مقایسه با سایر ابزارهای بانکی
- ۱۴۰ ۴-۵- عدم توسعه کافی سیستم‌های مبتنی بر فناوری اطلاعات و ارتباطات
- ۱۴۳ **فصل پنجم: ارزیابی نتایج مطالعات میدانی**
- ۱۴۳ ۵-۱- مقدمه
- ۱۴۵ ۵-۲- تجزیه و تحلیل و ارزیابی نتایج حاصل از نظرسنجی مشتریان پیرامون عوامل مؤثر بر سوءاستفاده و سوءکاربرد چک در نظام بانکی کشور
- ۱۶۳ ۵-۳- تحلیل نتایج پرسشنامه شماره (۱) (در ارتباط با مسئولین شعب سیستم بانکی)
- ۱۷۹ **فصل ششم: نتیجه‌گیری و پیشنهادات**
- ۱۹۱ **- فهرست منابع و مآخذ**

فهرست جداول

صفحه

عنوان

۶۶	جدول (۲-۱): جایگاه انواع چک در قوانین حقوقی کشور
۷۱	جدول (۲-۲): ترکیب پولی (M ₁) در سال‌های ۱۳۵۹ تا ۱۳۸۰
۷۲	جدول (۲-۳): انواع چک‌های بانکی در گردش، در کشور
۷۴	جدول (۲-۴): مقایسه میان رشد پول تحریری و جرایم مرتبط با صدور و کاربری چک
۷۵	جدول (۲-۵): دلایل صدور چک بی‌محل از دیدگاه محکومان دادگاه‌ها
۱۱۳	جدول (۳-۱): آمار مجموعه چک‌های استفاده شده در آمریکا (۱۹۸۹-۲۰۰۴)
۱۱۴	جدول (۳-۲): مشخصات مجموعه چک‌های دولتی استفاده شده در آمریکا (۱۹۸۹-۲۰۰۴)
۱۱۵	جدول (۳-۳): آمار چک‌های برگشتی فدرال رزرو (۱۹۸۹-۲۰۰۴)
۱۱۶	جدول (۳-۴): حجم و ارزش پول نقد در جریان آمریکا (۱۹۹۰-۲۰۰۴)
۱۱۷	جدول (۳-۵): درصد ترکیب پول و جرایم مربوط به چک
۱۱۸	جدول (۳-۶): عملیات اتاق پایاپای چک‌ها (۱۳۷۶-۷۹)
۱۲۶	جدول (۳-۷): مقایسه سیستم‌های چک سنتی و چک الکترونیکی
۱۴۴	جدول (۵-۱): آمار پراکندگی پرسشنامه‌های شماره یک (مستولین) دریافت شده - به تفکیک بانک‌ها -
۱۴۵	جدول (۵-۲): آمار پراکندگی پرسشنامه‌های شماره دو (مشتریان) دریافت شده - به تفکیک بانک‌ها -
۱۴۶	جدول (۵-۳): آشنایی با قانون چک و تغییرات صورت گرفته در آن
۱۴۷	جدول (۵-۴): نظرات راجع به مجازات‌های کیفری صدور چک بی‌محل

- ۱۴۸ جدول (۵-۵): موافقت با تعدد دسته چک در دست اشخاص
- ۱۴۹ جدول (۵-۶): موافقت با تعیین سقف مقداری اعتبار برای مشتریان هنگام تحویل دسته چک
- ۱۵۰ جدول (۵-۷): موافقت با برداشت وجه چک از سایر حسابهای مشتری
- ۱۵۱ جدول (۵-۸): شناخت اشخاصی که علی‌رغم داشتن چک‌های بی‌محل اقدام به دریافت دسته چک جدید نموده‌اند
- ۱۵۱ جدول (۵-۹): موافقت با ایجاد خط اعتباری توسط بانک به منظور ارائه اعتبار به مشتری در هنگام کسری
- ۱۵۲ جدول (۵-۱۰): مؤثر بودن رابطه مشتری با پرسنل بانک به ویژه رئیس شعبه و معاون شعبه در چشم‌پوشی از تخلفات مشتری
- ۱۵۳ جدول (۵-۱۱): موافقت با کلیت اجبار وجود یک حداقل موجودی ثابت برای افرادی که اقدام به صدور چک بی‌محل نموده‌اند
- ۱۵۴ جدول (۵-۱۲): برخورداری از دقت و کارایی لازم در مورد مقررات موجود در خصوص افتتاح حساب جاری
- ۱۵۵ جدول (۵-۱۳): موافقت با ارائه خدمات اعتبارسنجی از سوی بانک به مشتریان و دارندگان چک
- ۱۵۶ جدول (۵-۱۴): اولویت نقش عوامل مؤثر در صدور چک بلامحل
- ۱۵۸ جدول (۵-۱۵): کدامیک از موارد زیر هنگام کشیدن چک از جانب شما عموماً اتفاق می‌افتد؟
- ۱۵۹ جدول (۵-۱۶): توانایی جایگزینی ابزارهای جدید نظیر کارت‌های اعتباری و کارت‌های بدهی برای چک
- ۱۶۰ جدول (۵-۱۷): موافقت با بیمه مبلغ چک
- ۱۶۱ جدول (۵-۱۸): مناسب دانستن تعیین ضرب‌العجل شش ماهه برای پوشش کیفری جرم صدور چک بلامحل
- ۱۶۱ جدول (۵-۱۹): صحیح دانستن از بین رفتن حق شکایت کیفری در صورت واگذاری چک به غیر
- ۱۶۲ جدول (۵-۲۰): مناسب دانستن پرداخت وجه چک بی‌محل از محل دارایی‌های شخصی

- جدول (۵-۲۱): موافقت با خرید چک در دست اشخاص از سوی بانک ۱۶۳
- جدول (۵-۲۲): دقت و کارآیی وضع قوانین جاری در خصوص صدور دسته چک و افتتاح حساب جاری برای اشخاص حقیقی ۱۶۴
- جدول (۵-۲۳): موافقت با صدور دسته چک‌هایی که در آن سقف مجاز اعتباری تعیین شود ۱۶۴
- جدول (۵-۲۴): کافی دانستن محدودیت‌های اعمال شده از سوی سیستم بانکی در خصوص اشخاص صادرکننده چک بلامحل ۱۶۵
- جدول (۵-۲۵): ارزیابی نظارت بانک مرکزی بر عملیات بانک‌های مختلف در خصوص صدور دسته چک ۱۶۶
- جدول (۵-۲۶): ریسک بی‌محل بودن چک برای گروه‌های مورد بررسی ۱۶۷
- جدول (۵-۲۷): تمایل بانک‌ها جهت افتتاح حساب جاری و صدور دسته چک در مورد گروه‌های مختلف ۱۶۸
- جدول (۵-۲۸): موافقت با تعدد دسته چک در دست اشخاص ۱۶۹
- جدول (۵-۲۹): موافقت با پیشنهاد ارتباط همه انواع حساب‌های یک شخص به یکدیگر جهت پرداخت چک در یک بانک و چک در همه بانک‌ها ۱۷۰
- جدول (۵-۳۰): موافقت با ایجاد خط اعتباری توسط بانک به منظور ارائه اعتبار به مشتری در هنگام کسری موجودی ۱۷۰
- جدول (۵-۳۱): توانایی جایگزینی ابزارهای جدید نظیر کارت‌های اعتباری و کارت‌های بدهی برای چک ۱۷۱
- جدول (۵-۳۲): مناسب دانستن قانون جدید چک در کاهش سوءاستفاده از چک ۱۷۲
- جدول (۵-۳۳): مؤثر بودن رابطه مشتری با پرسنل بانک به ویژه رئیس و معاون شعبه در چشم‌پوشی از تخلفات مشتری ۱۷۲
- جدول (۵-۳۴): موافقت با کلیت اجبار وجود حداقل موجودی ثابت برای افرادی که اقدام به صدور چک بی‌محل نموده‌اند ۱۷۳

- ۱۷۳ جدول (۵-۳۵): عمل به کلیه قوانین مندرج در قانون چک بر اساس نرخ
تورم از جمله پرداخت کلیه خسارات دارنده چک
بی محل
- ۱۷۴ جدول (۵-۳۶): مناسب و کارآمد بودن مجازات‌های تصریح شده در متن
قانون چک
- ۱۷۵ جدول (۵-۳۷): مناسب دانستن تعیین ضرب‌العجل شش ماهه برای
پوشش کیفری جرم صدور چک بلامحل
- ۱۷۵ جدول (۵-۳۸): صحیح دانستن از بین رفتن حق شکایت کیفری در
صورت واگذاری چک به غیر
- ۱۷۶ جدول (۵-۳۹): منسوخ شدن استفاده از چک جهت تضمین با توجه به
حذف جنبه کیفری چک‌های تضمینی
- ۱۷۷ جدول (۵-۴۰): تأیید پرداخت وجه چک بی محل از محل دارایی‌های
شخصی
- ۱۷۷ جدول (۵-۴۱): مناسب دانستن کاهش قیمت سفته در حد قیمت یک
برگ چک و نیز برخورد یکسان قانونی با هر دو این
اوراق
- ۱۷۸ جدول (۵-۴۲): موافقت با خرید چک در دست اشخاص از سوی بانک

فهرست نمودارها

<u>صفحه</u>	<u>عنوان</u>
۲۱	نمودار (۱-۱): فرآیند واریز مستقیم
۲۲	نمودار (۱-۲): فرآیند برداشت مستقیم
۲۷	نمودار (۱-۳): سهم اسکناس و مسکوک از حجم پول محدود در ایالات متحده آمریکا
۲۷	نمودار (۱-۴): درصد از تعداد تراکنش‌ها در ایالات متحده آمریکا
۲۸	نمودار (۱-۵): درصد از حجم تراکنش‌ها در ایالات متحده آمریکا
۲۹	نمودار (۱-۶): سهم اسکناس و مسکوک از حجم پول محدود در ژاپن
۳۰	نمودار (۱-۷): درصد از تعداد تراکنش‌ها در ژاپن
۳۰	نمودار (۱-۸): درصد از حجم تراکنش‌ها در ژاپن
۳۲	نمودار (۱-۹): سهم اسکناس و مسکوک از حجم پول محدود در انگلستان
۳۲	نمودار (۱-۱۰): درصد از تعداد تراکنش‌ها در انگلستان
۳۳	نمودار (۱-۱۱): درصد از حجم تراکنش‌ها در انگلستان
۳۴	نمودار (۱-۱۲): سهم اسکناس و مسکوک از حجم پول محدود در آلمان
۳۵	نمودار (۱-۱۳): درصد از تعداد تراکنش‌ها در آلمان
۳۵	نمودار (۱-۱۴): درصد از حجم تراکنش‌ها در آلمان
۳۷	نمودار (۱-۱۵): سهم اسکناس و مسکوک از حجم پول محدود در فرانسه
۳۷	نمودار (۱-۱۶): درصد از تعداد تراکنش‌ها در فرانسه
۳۸	نمودار (۱-۱۷): درصد از حجم تراکنش‌ها در فرانسه
۳۹	نمودار (۱-۱۸): سهم اسکناس و مسکوک از حجم پول محدود در کانادا
۴۰	نمودار (۱-۱۹): درصد از تعداد تراکنش‌ها در کانادا

۴۰ نمودار (۱-۲۰): درصد از حجم تراکنش‌ها در کانادا

۴۲ نمودار (۱-۲۱): سهم اسکناس و مسکوک از حجم پول محدود در

سوئیس

۴۲ نمودار (۱-۲۲): درصد از تعداد تراکنش‌ها در سوئیس

۴۳ نمودار (۱-۲۳): درصد از حجم تراکنش‌ها در سوئیس

۴۴ نمودار (۱-۲۴): درصد از تعداد تراکنش‌ها در سوئد

۴۴ نمودار (۱-۲۵): درصد از حجم تراکنش‌ها در سوئد

۴۶ نمودار (۱-۲۶): سهم اسکناس و مسکوک از حجم پول محدود در

هنگ کنگ

۴۷ نمودار (۱-۲۷): درصد از تعداد تراکنش‌ها در هنگ کنگ

۴۷ نمودار (۱-۲۸): درصد از حجم تراکنش‌ها در هنگ کنگ

۴۹ نمودار (۱-۲۹): سهم اسکناس و مسکوک از حجم پول محدود در

سنگاپور

۴۹ نمودار (۱-۳۰): درصد از تعداد تراکنش‌ها در سنگاپور

۵۰ نمودار (۱-۳۱): درصد از حجم تراکنش‌ها در سنگاپور

۵۱ نمودار (۱-۳۲): سهم اسکناس و مسکوک از حجم پول محدود در

ترکیه

۵۲ نمودار (۱-۳۳): درصد از تعداد تراکنش‌ها در ترکیه

۵۲ نمودار (۱-۳۴): درصد از حجم تراکنش‌ها در ترکیه

۵۴ نمودار (۱-۳۵): سهم اسکناس و مسکوک از حجم پول محدود در

عربستان سعودی

۵۴ نمودار (۱-۳۶): درصد از تعداد تراکنش‌ها در عربستان سعودی

۵۵ نمودار (۱-۳۷): درصد از حجم تراکنش‌ها در عربستان سعودی

۱۴۶ نمودار (۵-۱): آشنایی با قانون چک و تغییرات صورت گرفته در آن

۱۴۷ نمودار (۵-۲): نظرات راجع به مجازات‌های کیفری صدور چک بی‌محل

۱۴۸ نمودار (۵-۳): موافقت با تعدد دسته چک در دست اشخاص

۱۴۹ نمودار (۵-۴): موافقت با تعیین سقف مقداری اعتبار برای مشتریان

هنگام تحویل دسته چک

- نمودار (۵-۵): موافقت با برداشت وجه چک از سایر حساب‌های مشتری ۱۵۰
- نمودار (۵-۶): شناخت اشخاصی که علی‌رغم داشتن چک‌های بی‌محل اقدام به دریافت دسته چک جدید نموده‌اند ۱۵۱
- نمودار (۵-۷): موافقت با ایجاد خط اعتباری توسط بانک به منظور ارائه اعتبار به مشتری در هنگام کسری ۱۵۲
- نمودار (۵-۸): مؤثرتر بودن رابطه مشتری با پرسنل بانک به ویژه رئیس شعبه و معاون شعبه در چشم‌پوشی از تخلفات مشتری ۱۵۲
- نمودار (۵-۹): موافقت با کلیت اجبار وجود یک حداقل موجودی ثابت برای افرادی که اقدام به صدور چک بی‌محل نموده‌اند ۱۵۳
- نمودار (۵-۱۰): برخورداری از دقت و کارایی لازم در مورد مقررات موجود در خصوص افتتاح حساب جاری ۱۵۴
- نمودار (۵-۱۱): موافقت با ارائه خدمات اعتبارسنجی از سوی بانک به مشتریان و دارندگان چک ۱۵۵
- نمودار (۵-۱۲): اولویت نقش عوامل مؤثر در صدور چک بلامحل ۱۵۷
- نمودار (۵-۱۳): کدامیک از موارد زیر هنگام کشیدن چک از جانب شما عموماً اتفاق می‌افتد؟ ۱۵۸
- نمودار (۵-۱۴): توانایی جایگزینی ابزارهای جدید نظیر کارت‌های اعتباری و کارت‌های بدهی برای چک ۱۵۹
- نمودار (۵-۱۵): موافقت با بیمه مبلغ چک ۱۶۰
- نمودار (۵-۱۶): مناسب دانستن تعیین ضرب‌العجل شش ماهه برای پوشش کیفری جرم صدور چک بلامحل ۱۶۱
- نمودار (۵-۱۷): صحیح دانستن از بین رفتن حق شکایت کیفری در صورت واگذاری چک به غیر ۱۶۲
- نمودار (۵-۱۸): مناسب دانستن پرداخت وجه چک بی‌محل از محل دارایی‌های شخصی ۱۶۲
- نمودار (۵-۱۹): موافقت با خرید چک در دست اشخاص از سوی بانک ۱۶۳
- نمودار (۵-۲۰): دقت و کارایی وضع قوانین جاری در خصوص صدور دسته چک و افتتاح حساب جاری برای اشخاص حقیقی ۱۶۴

- ۱۶۵ نمودار (۵-۲۱): موافقت با صدور دسته چک‌هایی که در آن سقف مجاز اعتباری تعیین شود
- ۱۶۵ نمودار (۵-۲۲): کافی دانستن محدودیت‌های اعمال شده از سوی سیستم بانکی در خصوص اشخاص صادرکننده چک بلامحل
- ۱۶۶ نمودار (۵-۲۳): ارزیابی نظارت بانک مرکزی بر عملیات بانک‌های مختلف در خصوص صدور دسته چک
- ۱۶۷ نمودار (۵-۲۴): ریسک بی‌محل بودن چک برای گروه‌های مورد بررسی
- ۱۶۸ نمودار (۵-۲۵): تمایل بانک‌ها جهت افتتاح حساب جاری و صدور دسته چک در مورد گروه‌های مختلف
- ۱۶۹ نمودار (۵-۲۶): موافقت با تعدد دسته چک در دست اشخاص
- ۱۷۰ نمودار (۵-۲۷): موافقت با پیشنهاد ارتباط همه انواع حساب‌های یک شخص به یکدیگر جهت پرداخت چک در یک بانک و چک در همه بانک‌ها
- ۱۷۱ نمودار (۵-۲۸): موافقت با ایجاد خط اعتباری توسط بانک به منظور ارائه اعتبار به مشتری در هنگام کسری موجودی
- ۱۷۱ نمودار (۵-۲۹): توانایی جایگزینی ابزارهای جدید نظیر کارت‌های اعتباری و کارت‌های بدهی برای چک
- ۱۷۲ نمودار (۵-۳۰): مناسب دانستن قانون جدید چک در کاهش سوءاستفاده از چک
- ۱۷۲ نمودار (۵-۳۱): مؤثر بودن رابطه مشتری با پرسنل بانک به ویژه رئیس و معاون شعبه در چشم‌پوشی از تخلفات مشتری
- ۱۷۳ نمودار (۵-۳۲): موافقت با کلیت اجبار وجود حداقل موجودی ثابت برای افرادی که اقدام به صدور چک بی‌محل نموده‌اند
- ۱۷۴ نمودار (۵-۳۳): عمل به کلیه قوانین مندرج در قانون چک بر اساس نرخ تورم از جمله پرداخت کلیه خسارات دارنده چک بی‌محل
- ۱۷۴ نمودار (۵-۳۴): مناسب و کارآمد بودن مجازات‌های تصریح شده در متن قانون چک

- نمودار (۵-۳۵): مناسب دانستن تعیین ضرب‌العجل شش ماهه برای پوشش کیفری جرم صدور چک بلامحل
- نمودار (۵-۳۶): صحیح دانستن از بین رفتن حق شکایت کیفری در صورت واگذاری چک به غیر
- نمودار (۵-۳۷): منسوخ شدن استفاده از چک جهت تضمین با توجه به حذف جنبه کیفری چک‌های تضمینی
- نمودار (۵-۳۸): تأیید پرداخت وجه چک بی‌محل از محل دارایی‌های شخصی
- نمودار (۵-۳۹): مناسب دانستن کاهش قیمت سفته در حد قیمت یک برگ چک و نیز برخورد یکسان قانونی با هر دو این اوراق
- نمودار (۵-۴۰): موافقت با خرید چک در دست اشخاص از سوی بانک

پیشگفتار

به طور کلی، همراه با گسترش مبادلات تجاری در جهان، ابزارهای پرداخت نیز دچار تغییر و تحولات گسترده‌ای گردیده‌اند؛ به گونه‌ای که هر روز شاهد به‌کارگیری ابزارهای جدید در سیستم‌های پرداخت و دریافت می‌باشیم. از سوی دیگر، در کشورها علی‌رغم گسترش مبادلات، ابزارهای پرداخت سنتی همچنان نقش عمده‌ای را در مبادلات جاری به عهده دارند؛ و از این میان، چک بیش از سایر ابزارها به کار گرفته می‌شود. بر این اساس، پیامد محدودیت عدم استفاده از این ابزار - در زمینه‌هایی نظیر: جعل، سوءاستفاده از چک، و سوءکاربرد چک، افزایش هزینه‌های مبادله - قابل ملاحظه و بررسی می‌باشد.

از این رو، پژوهش حاضر - که با حمایت مالی بانک توسعه صادرات ایران، و توسط پژوهشکده پولی و بانکی انجام گرفته است - در پی آن می‌باشد تا به بررسی دلایل سوءکاربرد و سوءاستفاده از چک در ایران بپردازد. لازم به ذکر است که در این طرح سعی شده است تا ضمن مروری بر تجربیات سایر کشورها در زمینه ابزارهای پرداخت، با تهیه پرسشنامه و توزیع گسترده آن در شبکه بانکی کشور، زمینه بررسی بیشتر فراهم گردد.

کتابی که مطالعه می‌فرمایید، در شش فصل تهیه و تدوین گردیده است. در فصل اول، ابزارهای پرداخت در نظام‌های بانکی مورد مطالعه قرار گرفته است؛ و نقش و تأثیر توسعه ابزارهای پرداخت در ارتقاء کارایی بازارهای مالی، روند و پیدایش و تحول ابزارهای پرداخت، و ساختار و ترکیب ابزارهای پرداخت در کشورهای مختلف بررسی گردیده است. در فصل دوم، ضمن بررسی اقسام چک، جایگاه آن به عنوان یک ابزار پرداخت در نظام بانکی کشور مورد بررسی قرار می‌گیرد. فصل سوم به استفاده از دیدگاه تجربی و انواع سوءاستفاده از چک در نظام پولی کشور، و دلایل این سوءاستفاده از دیدگاه‌های قانونی و حسابداری، و نیز کاستی‌های آموزشی تحلیل می‌گردند. فصل چهارم به بررسی عوامل مربوط به سوءکاربرد چک در نظام پولی کشور اختصاص یافته است. در خاتمه، فصل‌های پنجم و ششم - با استفاده از نتایج پرسشنامه‌ها و آمارهای میدانی - به تجزیه و تحلیل، و نتیجه‌گیری، و ارائه راهکارهای پیشنهادی پرداخته‌اند.

کتابی که مطالعه می‌فرمایید، تحت فرآیند ویرایش فنی و ادبی قرار گرفته؛ و در پی تلاش دیگر همکاران این پژوهشکده، به زیور طبع آراسته گشته است؛ و جا دارد که از همکاری و کوشش ایشان تشکر و قدردانی نمایم.

امید است؛ انتشار این کتاب، مورد توجه و استفاده پژوهشگران، کارشناسان و دست‌اندرکاران مسائل اقتصادی قرار گرفته؛ و مشوق کوشش‌های بیشتری در این زمینه باشد. انشاءالله ...

دکتر احمد مجتهد

مشاور رئیس کل بانک مرکزی ج.ا.ا.

رئیس پژوهشکده پولی و بانکی